

شایستگی شبکه سازی در دانش آموختگان رشته مدیریت آموزشی: ضرورتی در عصر پسا کرونا

لیلا رضایی مقدم^۱، دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

محمد رضا آهنچیان^۲، استاد گروه مدیریت آموزشی و توسعه منابع انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

حسین جعفری ثانی^۳، دانشیار گروه مطالعات برنامه درسی و آموزش، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

دکتر مرتضی کریمی^۴، دانشیار گروه مطالعات برنامه درسی و آموزش، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

مقدمه

خطمشی های تهیه شده توسط سازمانی های جهانی مانند سازمان همکاری و توسعه اقتصادی^۵ و یونسکو بر لزوم آماده سازی دانشجویان برای آنچه جهان VUCA^۶ (ناپایدار، نامشخص، پیچیده و مبهم) نامیده می شود، تأکید کرده اند. آنان برای مقابله با چنین شرایطی بر شایستگی های اجتماعی - عاطفی تأکید کرده اند (ال هادر^۷ و همکاران، ۲۰۲۰). بخش قابل توجهی از گفتمان مربوط به انواع شایستگی های لازم برای مقابله با شرایط متغیر، با مفاهیم تاب آوری و شایستگی های اجتماعی - عاطفی مرتبط است که بخشی از گفتمان یادگیری اجتماعی - احساسی است. این گفتمان رو به رشد هم در تحقیقات آموزشی و هم در اسناد و خطمشی های جهانی برجسته شده است. مدل های شایستگی های اجتماعی - عاطفی بر خود آگاهی، خود تنظیمی، آگاهی اجتماعی، مهارت های ارتباطی، همدلی و تصمیم گیری مسئولانه تأکید دارند و آن ها را به عنوان شایستگی های مهمی که برای رفاه دانشجویان و معلمان و همچنین بهبود توانایی آنان در مقابله با شرایط پیچیده ضروری است، توصیف می کنند (مؤسسه آموزشی ماهاتما گاندی یونسکو برای صلح و توسعه پایدار^۸، ۲۰۲۰) و (لاوکونن^۹ و همکاران، ۲۰۱۹).

با ظهور و گسترش سریع ویروس کووید ۱۹ در آغاز سال ۲۰۲۰ و همه گیری آن، دانشگاه ها و مراکز آموزشی مانند سایر بخش های جوامع با چالش های جدی روبه رو شدند و این اتفاق با برهم زدن نظم جهانی، موجب تغییرات اساسی در برنامه های آموزشی جهان و ایران شد. به زعم الهادر و همکاران (۲۰۲۰)، شیوع کووید ۱۹ به عنوان یک مورد VUCA محسوب می شود و این فرصت را به وجود آورده است تا برنامه های درسی آماده سازی دانشجو - معلمان در زمینه شایستگی های اجتماعی - عاطفی برای مقابله با آسیب های شرایط ایجاد شده مورد بازاندیشی قرار بگیرد و نتایج پژوهش آنان نشان داد، معلمان به عنوان الگوی دانشجویان در زمینه شایستگی های اجتماعی - عاطفی از آمادگی کافی برخوردار

1. l.rezaie@um.ac.ir
 2. Ahanchi8@um.ac.ir
 3. hsuny@um.ac.ir
 4. M.karami@um.ac.ir
 5. OECD
 6. VUCA (volatile, uncertain, complex, ambiguous) world
 7. L. Hadar
 8. MGIEP
 9. Laukkonen

نیستند و این را زنگ خطری برای افزایش جهت‌گیری اجتماعی-عاطفی در برنامه درسی معلمان تلقی کرده‌اند. توکوئرو^۱ (۲۰۲۰) بر این باور است که این همه‌گیری جهانی، فرصت‌هایی را به وجود آورده تا مراکز آموزشی بتوانند شیوه‌های آموزشی خود را ارتقا دهند و در این راستا توجه آن‌ها به فناوری‌های نوپدید متمرکز شده است. نهادهای آموزشی باید از فرصتی که در این بحران ایجاد شده است استفاده کنند تا خود را بیشتر دیجیتالی کرده و معلمان خود را در نظام‌های آموزشی آنلاین در زمینه نحوه برقراری ارتباط، تعامل، مشارکت دانش‌آموزان در کلاس‌ها آموزش دهند، معلمان نیز باید در نحوه آموزش محتوای خود تجدیدنظر کنند (رودریگز^۲ و همکاران، ۲۰۲۰).

علاوه بر این، چالش‌هایی که مراکز آموزشی در مدیریت و پاسخ به همه‌گیری داشتند، این پیام روشن را برای عصر پسا کرونا به همراه داشت که افزایش مهارت‌های دانش‌آموختگان و مدیران برای آماده‌سازی آنان برای شرایط اضطراری و پاسخگویی بهتر به بلاهای آینده، بحران‌ها و بلایای ناشناخته مانند، بلایای شیمیایی، تکنولوژیکی و بیولوژیکی که تلفات سنگینی را به همراه دارد، ضرورت دارد دانشگاه‌ها به‌ویژه در آسیا که بیشترین حوادث را در جهان دارد، به‌طور جدی برنامه مدیریت بحران را در برنامه‌ریزی استراتژیک و عملیاتی خود در دستور کار قرار دهند (ایزومی^۳ و همکاران، ۲۰۲۱). با توجه به اینکه اصول آموزش تحت تأثیر شرایط زندگی در حال تغییر است، مدیران و معلمان باید به همه تغییرات و خواسته‌های جامعه پاسخگو باشند (سرجیوا^۴، ۲۰۱۸). به‌زعم استریلکوفسکی^۵ و وانگ^۶ (۲۰۲۰)، مسئله رهبری در آموزش عالی اهمیت زیادی در مواجهه با این گونه چالش‌ها دارد و لازم است واکاوی بیشتری در این زمینه صورت گیرد. پیچیده بودن فرایند یاددهی - یادگیری، دامنه عمل مدیریت آموزشی را بسیار گسترده کرده است و قابلیت این رشته را در سطح دانشگاه و در جریان یاددهی - یادگیری افزایش داده و موجب حضور و مشارکت این رشته در مراحل مختلف «سیاست‌گذاری، طراحی، اجرا و ارزیابی» شده است. از این‌رو از مدیران آموزشی انتظار می‌رود ضمن بهره‌گیری از سایر رشته‌های مرتبط و به هم‌آمیزی آن‌ها، ترکیب تازه‌ای از اجزا و عناصر برنامه خلق نمایند (آهنچیان، ۱۳۹۸) و برای زنده ماندن در روزهای سخت، باید برای سناریوهای احتمالی متعدد و رهبری آن آمادگی داشته باشند و در این راستا به دنبال راه‌حل‌های خلاقانه باشند و در برابر تغییرات مداوم انعطاف‌پذیری داشته باشند (دیلویت^۷، ۲۰۲۰). این پژوهش بر آن است شایستگی «شبکه‌سازی» را به‌عنوان یکی از شایستگی‌های مورد انتظار از دانش‌آموختگان رشته کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی که می‌تواند باعث تغییر و بهبود کیفیت آموزش به‌ویژه در شرایط بحرانی شود را معرفی نماید.

روش پژوهش

پژوهش حاضر به‌عنوان بخشی از یک مطالعه کیفی با رویکرد پدیدارشناسانه بود. چراکه در پی توصیف، سپس تفسیر و نتیجه‌گیری از تجربه‌های شخصی افراد از پدیده‌ها بود. محوریت مطالعه، بررسی تجربه‌های زیسته اعضای هیأت علمی،

1. Toquero
2. Rodrigues
3. Takako Izumi
4. Sergeeva
5. Strielkowski
6. Wang
7. Deloitte

دانش‌آموختگان و کارشناسان رشته مدیریت آموزشی بود که در سازمان‌های آموزشی تجربه مواجهه با شرایط بحران کرونا و فرایند رهبری آموزشی را داشته‌اند. در این پژوهش با توجه به ماهیت پژوهش برای شناسایی شایستگی‌های مورد انتظار از دانش‌آموختگان کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی در شرایط VUCA در عصر کرونا و پسا کرونا، ضمن مطالعه منابع معتبر علمی در زمینه مدیریت به صورت هدفمند با چهارده نفر که شش نفر از مشارکت‌کننده‌ها عضو هیأت علمی گروه مدیریت آموزشی، دو نفر دکتری مدیریت آموزشی، دو نفر دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی و چهار نفر دانش‌آموخته کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی که همه آنان در سازمان‌های آموزشی تجربه مدیریت، معاونت، مدرس و کارشناس آموزشی را داشته‌اند، مصاحبه نیمه ساختاریافته انجام شد. مصاحبه‌ها به صورت هدفمند و به صورت فرد به فرد^۱ انجام شد. هم‌زمان با گردآوری داده‌ها کار تحلیل داده‌ها نیز انجام و گردآوری داده‌ها به صورت فرایند رفت و برگشتی^۲ صورت گرفت: رفتن به میدان برای گردآوری داده‌ها، بازگشتن برای تحلیل داده‌ها، مراجعه مجدد به میدان برای گردآوری داده‌ها، بازگشت برای تحلیل داده‌ها و به همین ترتیب. در واقع پژوهشگر از روش مقایسه مستمر^۳ برای تحلیل داده‌ها استفاده کرده است که طی آن داده‌های گردآوری شده با طبقات در حال شکل‌گیری مقایسه می‌شود (استراوس^۴ و کوربین^۵، ۲۰۱۵).

پژوهشگر پس از پیاده‌سازی مصاحبه‌ها، کار تحلیل را با کدگذاری باز آغاز و داده‌ها را بر اساس طبقات عمده اطلاعاتی کدگذاری کرده است، سپس این مفاهیم بر اساس محتوا، به صورت مفهومی و انتزاعی در قالب مقولات عمده دسته‌بندی شد (کدگذاری محوری) در کدگذاری محوری، کدهایی که از نظر مفهوم مشابه باشند، در یک طبقه قرار داده شدند. کدگذاری باز در دو مرحله مفهوم‌سازی و مقوله‌بندی انجام گرفت. در مرحله مفهوم‌سازی از روش سطر به سطر برای بخش‌بندی و تقطیع داده‌ها استفاده شد و پس از بررسی شباهت‌ها و تفاوت‌های بین واحدهای متنی مورد نظر، به هر کدام از بخش‌ها با توجه به بار معنایی یا ایده اصلی موجود در آن، عناوین مفهومی معینی اختصاص یافت. در نام‌گذاری مفاهیم سعی شد که از کدهای جینی (برگرفته از داده‌های مصاحبه‌شوندگان) و تفسیری (بر اساس تفسیر پژوهشگر) استفاده شود. در مرحله مقوله‌بندی نیز بر اساس تکنیک مقایسه، مفاهیم مورد بررسی و مفاهیم مشترک در ذیل مقوله‌های معین قرار گرفتند. در این پژوهش یکی از مقولات به دست آمده از نتایج تحلیل‌ها ارائه شده است.

پژوهشگر با مطالعه آخرین به‌روزرسانی‌های ملاحظات اخلاقی پژوهش در وبسایت‌های معتبر تحقیقات دانشگاهی (روش تحقیق^۶، ۲۰۲۱)، (ENAGO، ۲۰۲۱)، (دبیرخانه هیأت اخلاق پژوهش و بهداشت عمومی کانادا^۷، ۲۰۲۱)، ضمن توجه به تمام نکات مطرح شده برای رعایت اخلاق پژوهش و حفظ حریم خصوصی در فرایند پژوهش همواره احترام به شأن مشارکت‌کنندگان در پژوهش را در اولویت قرار داده و مصاحبه‌ها را با آگاهی و رضایت کامل مشارکت‌کنندگان انجام داده است. مشخصات افراد و سازمان‌های شرکت‌کننده و اطلاعات ارائه شده توسط آنان در این پژوهش کاملاً به صورت محرمانه و ناشناس حفظ شده است.

1. one-on-one interview
 2. Zigzag
 3. constant comparative method
 4. Strauss
 5. Corbin
 6. research methodology
 7. The Health Canada and Public Health Agency of Canada Research Ethics Board

یافته‌های پژوهش

در مطالعه‌ای که به منظور شناسایی شایستگی‌های مورد انتظار از دانش‌آموختگان کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی انجام شده است، در زمینه میزان آمادگی مدیران آموزشی در شرایط همه‌گیری و شایستگی‌های مورد انتظار از آنان، اکثر مشارکت‌کنندگان به این موضوع اشاره نموده‌اند که دانش‌آموختگان این رشته که به‌عنوان مدیر آموزشی یا معلم مشغول به کار بوده‌اند، آمادگی لازم برای مواجهه با آسیب‌های بحران همه‌گیری را نداشتند و برای شناسایی شایستگی‌های مورد انتظار پس از گردآوری داده‌ها، با استفاده از فن مفهوم‌بندی و مقوله‌بندی تحلیل داده‌ها انجام شد که یکی از مقولات شناسایی شده «شایستگی شبکه‌سازی» است که بر اساس دیدگاه صاحب‌نظران به‌عنوان یکی از مهم‌ترین شایستگی‌های مدیر آموزشی اثربخش و توانمند است که در پژوهش‌های انجام‌شده با موضوع شایستگی مدیران، معلمان و دانش‌آموختگان، این شایستگی مورد غفلت واقع شده است. در جدول ۱، به مفاهیم استخراج‌شده از مصاحبه برای مقوله شایستگی شبکه‌سازی اشاره شده است.

جدول ۱- مفاهیم و مقوله شبکه‌سازی

ردیف	مفاهیم	کد مصاحبه‌شونده	مقوله
۱	توانایی ایجاد و توسعه شبکه‌های اجتماعی در فضای مجازی	P1	شایستگی شبکه‌سازی
۲	توانایی برقراری تعاملات اجتماعی	E1	
۳	توسعه روابط اجتماعی	F4	
۴	توانایی برقراری تعامل با افراد از طریق فضای مجازی	F4	
۵	توانایی ایجاد تعامل و مشارکت همگانی	P2	
۶	توانایی برقراری ارتباط در فضای مجازی و فضای حقیقی	G4	
۷	توانایی استفاده از ظرفیت‌های جامعه محلی	G4	
۸	توانایی ایجاد حلقه‌های ارتباطی و تعامل بین افراد	G2	
۹	توانایی تعامل در فضای مجازی	F2	
۱۰	توانایی مدیریت روابط اجتماعی	F2	
۱۱	شبکه‌سازی اجتماعی	P1	
۱۲	شناسایی افراد مؤثر و تشکیل شبکه‌ای برای تحقق اهداف سازمان	F1	
۱۳	لزوم تعاملات اجتماعی و محلی مدیر آموزشی	E2	

در شرایط قرنطینه جهانی و در زمانی که فعالیت‌های پیش رو مبهم و نامشخص بود، شبکه‌های مشارکتی^۱ به‌عنوان یک اتفاق مثبت ظاهر شدند (آزورین^۲، ۲۰۲۰). به‌زعم آزورین (۲۰۲۰، ص: ۱۰۵) فناوری دیجیتال اولین چیزی است که وقتی مردم درباره شبکه‌ها فکر می‌کنند به ذهنشان خطور می‌کند، اما باید توجه داشت که شبکه‌ها تنها در عرصه فناوری حضور ندارند، بلکه در سیاست، اقتصاد، جامعه، فرهنگ و البته آموزش نیز تأثیر دارند. یک شبکه در آموزش عموماً به‌عنوان نماینده

¹ collaborative networks

² Azorín

گروه یا سیستم گسترده‌ای از افراد و سازمان‌های مرتبط با علایق و نگرانی‌های مشابه در نظر گرفته می‌شود که در تعامل و تبادل دانش هستند و اهداف آن‌ها شامل کمک متقابل، پشتیبانی و افزایش یادگیری است (هدفیلد^۱ و همکاران، ۲۰۰۶؛ کولز^۲ و استول^۳ ۲۰۱۶).

از آغاز همه‌گیری، گروه‌های رسمی و غیررسمی که با پیوندهای اجتماعی مرتبط هستند، به وجود آمده‌اند. در این مدت زنجیره مهربانی با ابتکارات حمایتی و کمکی نسبت به آسیب‌پذیرترین اقشار چند برابر شده و یک ارتش کامل از داوطلبان فداکار خود را بسیج کرده‌اند تا نیازهای اساسی افراد در معرض خطر را برآورده کنند. این بحران منجر به ظهور شبکه‌های همکاری، همبستگی محله‌ای و افزایش فعالیت‌های داوطلبانه‌ای شده است که باعث تغییر اساسی در رفتار مردم (از فردیت به جمع) و نمونه‌ای باشکوه از مشارکت اجتماعی و انسانیت که قدرت سرمایه حرفه‌ای را به اثبات می‌رساند، شده است (آزورین، ۲۰۲۰، ص: ۱۰۵).

در مصاحبه‌های انجام شده یکی از اعضای هیأت علمی گروه مدیریت آموزشی در پاسخ به سه ویژگی مدیر آموزشی اثربخش و توانمند اظهار داشتند که:

«بر اساس درک خودم از دنیای امروز باید بگم شایستگی شبکه‌سازی و توانایی ایجاد و توسعه شبکه‌های اجتماعی، شبکه‌های اجتماعی منظوم فقط آنچه به‌عنوان شبکه‌های روی اینترنت هست نیست، یعنی شبکه‌سازی اجتماعی نکنند. بتونه آدم‌های مؤثر رو از نهادها و دستگاه‌های مختلف شناسایی بکنه و از آن‌ها یک شبکه‌های بسازه که این شبکه در کنار مؤسسه آموزشی بتونه به تحقق این هدف‌ها کمک بکنه»

یا یکی از دانش‌آموختگان دکتری مدیریت آموزشی که معاون آموزشی یک مدرسه بود این‌گونه بیان داشتند:

«یک مهارت دیگه ام که به نظرم میتونست کمک کنه اینجا، مدیر آموزشی میتونست کمک کنه بحث طراحی کردن حلقه‌های ارتباطی بود. هم با مخاطب، هم با فراگیر و هم اعضای آموزش‌دهنده! معلم یا اساتیدش! این حلقه‌های ارتباطی هم گم بود. یه سال تمام شد مدیر آموزشی از فراگیران اصلی خودش که دانش‌آموزان یا دانشجویانش باشه هیچ اطلاعی نداشت یا سال تمام میشد از معلمین خودش یا اساتید خودش خبری نداشت که اینا دارن چیکار میکنن!»

نتیجه‌گیری

واکنش آموزشی یونسکو (۲۰۲۰: ۲۸) در همه‌گیری کووید ۱۹ به آماده‌سازی مدارس برای بازگشایی مجدد شامل ارجاعاتی به شبکه‌سازی نیز می‌شود و تعدادی از دستورالعمل‌هایی که باید در این خصوص دنبال شوند را تعیین می‌کند: اولویت دادن به همکاری و مشارکت. تحریک همکاری‌های چندبخشی (آموزش، بهداشت، اجتماعی و غیره)؛ تسهیل یادگیری همتا (که شامل به اشتراک‌گذاری تجربه، اطلاعات، چالش‌ها، ایده‌ها، راه‌حل‌ها و درس‌های آموخته شده است). همچنین در چارچوب سازمان همکاری و توسعه اقتصادی به اهمیت موارد زیر اشاره شده است: شناسایی شبکه‌های سایر مدارس و سامانه‌ها و برقراری ارتباط منظم با آن‌ها برای به اشتراک‌گذاری اطلاعات در خصوص نیازها و رویکردها، حل مشکلات و یادگیری از آن‌ها که می‌تواند در شرایط بحرانی تفاوت ایجاد کند؛ ترویج یادگیری و همکاری حرفه‌ای معلمان و دسترسی

1. Hadfield
2. Kools
3. Stoll

معلمان به منابع و بسترهای آنلاین برای همکاری. به عنوان مثال: تشریک مساعی (همکاری) بین مدارس و دانشگاه‌ها یکی از راه‌های افزایش ظرفیت یادگیری آنلاین است که باعث تعامل بیشتر و امکان ایجاد شبکه‌های مدارس و جوامع حرفه‌ای (معلم و رهبر) را در سراسر مدارس فراهم می‌کند (رایمرز^۱ و شلیچر^۲، ۲۰۲۰). شبکه‌های غیررسمی برای خدمات اجتماعی پلهایی را بر روی شکاف‌های سیستمی ایجاد می‌کنند که توسط نهادهای دیگر پر نمی‌شوند (هلر^۳، ۲۰۲۰). شایستگی شبکه‌سازی و توانایی ایجاد و توسعه شبکه‌های اجتماعی در رهبران آموزشی چه در فضای مجازی و چه در قالب اجتماعات زنده می‌تواند نویدبخش تغییرات اثربخش در حوزه آموزش باشد. در حوزه آموزش این موضوع با پارادایم «درگیر کردن جهان برای تغییر جهان» مرتبط است که توسط فولان^۴ و همکارانش (۲۰۱۸) پیشنهاد شده است. در نتیجه می‌توان استدلال کرد که شبکه‌سازی نوعی پاسخ جمعی به مشکلات آموزش در حال و آینده است. به زعم آزرین (۲۰۱۹) می‌توان پیش‌بینی کرد که شبکه‌سازی راهی برای بهبود آموزش و یادگیری و توسعه همکاری حرفه‌ای در داخل و خارج از مؤسسات آموزشی است.

واژگان کلیدی: شبکه‌سازی، شایستگی، مدیریت آموزشی، دانش‌آموختگان

منابع

آهنچیان، محمدرضا (۱۳۹۸). مقدمه‌ای بر مدیریت آموزشی، تهران: نشر نی.

Azorín, C. (2020), "Beyond COVID-19 supernova. Is another education coming? *Journal of Professional Capital and Community*, 5 (3/4): 381-390.

Azorín, C. (2020). Leading networks, *School Leadership and Management*, 40(2-3): 105-110.

Azorín, C. 2019. "The Emergence of Professional Learning Networks in Spain." *Journal of Professional Capital and Community* 4 (1): 36-51.

Corbin, J. & Strauss, A. (2015). *Basics of qualitative research: techniques and procedures for developing grounded theory*. Sage Publications, 4 Edition.

Deloitte (2020). COVID-19's impact on higher education: strategies for tackling the financial challenges facing colleges and universities, available at: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/us/Documents/public-sector/us-gps-covid-19-impact-on-higher-education.pdf>.

ENAGO. (2020). What are the ethical considerations in research design [academy]. <https://www.enago.com>

Fullan, M., Quinn, J. & Mceachen, J. (2018), *Deep Learning: Engage the World Change the World*, SAGE, Thousand Oaks, California.

Hadfield, M., Jopling, M.; Noden, C.; O'Leary, D. & Stott, A. (2006). *What Does the Existing Knowledge Base Tell Us about the Impact of Networking and Collaboration? A Review of Network-Based Innovations in Education in the UK*. Nottingham: National College for School Leadership.

Heller, M. (2020). "Why informal networks will be key to the COVID-19 recovery, world education forum", available at: <https://www.weforum.org/agenda/2020/04/covid-19-why-informal-networks-will-be-key/> (accessed 18 December 2021).

1. Reimers
2. Schleicher
3. Heller
4. Fullan

18th Annual Conference of ICSA Iranian identity of Curriculum and Instruction in the Post- COVID 19 Era

Izumi, T., Sukhwani, V., Surjan, A. & Shaw, R. (2021), "Managing and responding to pandemics in higher educational institutions: initial learning from COVID-19", *International Journal of Disaster Resilience in the Built Environment*, 12 (1): 51-66.

Kools, M. & L. Stoll. (2016). What Makes a School a Learning Organisation? Paris: OECD Publishing.

Leithwood, K. and V. Ndifor. 2016. "Characteristics of Effective Leadership Networks." *Journal of Educational Administration*, 54 (4): 409-433.

L. Hadar, L., Ergas, O., Alpert B. & Ariav T. (2020). Rethinking teacher education in a VUCA world: student teachers' social-emotional competencies during the Covid-19 crisis, *European Journal of Teacher Education*, 43(4).

Laukkonen, R. E., Biddel, H. & Gallagher, R. (2019). *Preparing Humanity for Change and Artificial Intelligence: Learning to Learn as a Safeguard against Volatility, Uncertainty, Complexity, and Ambiguity*. Paris: OECD Publishing.

MGIEP. (2020). "Rethinking Learning - a Review of Social and Emotional Learning for Educational Systems." Accessed July 1 2021. <https://rethinkinglearning.paperform.co>

National Innovation and Science Agenda. (2016). Engagement and impact assessment consultation paper. <http://www.arc.gov.au/sites/default/files/filedepot/Public/ARC/consultati>

NOQA. (2013). Learning Outcomes in external quality assurance approaches: Investigating and discussing Nordic practices and developments.

Reimers, F.M. and Schleicher, A. (2020), A Framework to Guide an Education Response to the COVID-19 Pandemic of 2020, OECD, Paris.

Research Methodology. (2021). Ethical Considerations [research-methodology]. Retrieved June 15, 2021: <https://research-methodology.net>

Rodrigues, M., Franco, M. & Silva R. (2020). COVID-19 and Disruption in Management and Education Academics: Bibliometric Mapping and Analysis. *Sustainability*, 12(18)7362.

Sergeeva, M. G., Pugachev I. A., Ippolitova N. V., Parfenov S. U., Kalinina J. M., Paklina A. V. & Sapfirov, S. L. (2018). Professional competence principle in context of future profession. *Espacios*, 39(38), 5.

Strielkowski, W. Wang, J. (2020). An Introduction: COVID-19 Pandemic and Academic Leadership. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 441: 1-4.

The Health Canada and Public Health Agency of Canada Research Ethics Board. (2021). Science Advice and Decision Making [science-research]. <https://www.canada.ca>

Toquero, C. M. (2020). Challenges and Opportunities for Higher Education amid the COVID-19 Pandemic: The Philippine Context. *Pedagogical Research*, 5(4), em0063.

UNESCO (2020), *COVID-19 Education Response, Preparing the reopening of schools*, UNESCO, Paris.